

JOHN LOCKE'UN MÜLKİYET HAKKINDAKİ FİKİRLERİ*

Yazan: Asistan İlhan AKİPEK

Modern cemiyetlerin kurulmasından evvel tabiat halinde insanlara ait olan haklar arasında, —Locke'un ısrarla üzerinde durduğu— mülkiyeti de vardır¹. Locke'dan önce mülkiyetten bahseden müellifler, bu müessesenin esasını işgal veya kanun olarak göstermişlerdir². Mülkiyetin emeğe istinad eden izahını ilk defa John Locke yapmıştır³. Nitekim Felicien Challaye de bazı filozofların mülkiyet hakkının hakiki izahının ancak işde (emekde) olabileceğini zannettiklerini, John Locke'un da bu meyanda olduğunu söylemektedir^{3a}. Tabii hukuku, tabii mülkiyet mehfumuna dayandıran Locke^{4,5}, tabii halde de mülkiyet müessesesinin mevcut olduğu fikrindedir. Zira tabii hukukun bize bildirdiğine göre, bizim "kendi kendimizi muhafaza" hakkımız vardır. Bundan ise çeşitli haklar doğar: Yemek, içmek gibi. İşte bu haklarımızı istimal edebilmek için muayyen şeylere sahip olmamız gerekmektedir⁶. Bu ise mülkiyet müessesesinin mevcudiyetini zarurî kılmaktadır. Mülkiyet ise "feyizli ve verimli bir çalışmanın temelini ve esas şartını teşkil eder^{6a}. Evet "yeryüzü

*) John Locke'un diğer bazı fikirleri hakkında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1952, sayı 1-2 de çıkan Kuvvetler Ayrılığı hakkındaki yazımıza, ve aynı mecmuanın 1953 senesi 1-4 sayılarında çıkan John Locke hakkındaki yazımıza bakılması.

1) J. - J. Chevallier, Les grandes oeuvres politiques, 2e éd., Paris, 1950, s. 91

2) Prof. Muvaffak Akbay, Umumî Âme Hukuku Dersleri, Ankara, 1951, s. 29

3) Prof. Muvaffak Akbay, Umumî Âme Hukuku Dersleri, Ankara, 1951, s. 30 (P. Janet'den naklen).

3a) Felicien Challaye (Çeviren Turgut Aytuğ), Mülkiyetin Tarihi, s. 73

4) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943, s. 198 - Hirs, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Ankara, 1949, s. 276

5) Locke'a göre, hususî mülkiyetin temeli tabii hukuktadır. G. Mosca, Histoire des doctrines politiques, Paris, 1936, s. 198

6) Sadri Maksudi Arsal, Hukuk Felsefesi Tarihi, s. 183

6a) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943, s. 198

bütün insanların istifadesi içindir. Fakat bu istifade, o yerin bir parçasına tasarruf etmeksizin mümkün değildir.”⁷ Nitekim John Locke, kitabında: Tanrının yeryüzünü insan oğullarına müştereken vermiş olduğunu söylemekte⁸, ve bu fikrini teyid zımında Davud Peygamber’in Tanrının “zemini beni Âdeme verdi”⁹ sözünü zikretmektedir. Fakat bunun böyle olduğu farzedilince, her hangi bir şeyin mülkiyetinin nasıl elde edilebildiğini izah etmenin bazı kimselere pek güç gözükmekte olduğunu söyleyen Locke, kendisinin “insanların, Tanrının beşeriyete müştereken vermiş bulunduğu şeyi, —müşterek zilyetler arasında sarıh bir anlaşma olmaksızın— ayrı parçalar halinde, ne suretle ele geçirebilmiş olduklarını göstermeğe çalışacağını söylemektedir¹⁰.

Emek mefhumu

John Locke’a göre mülkiyet hakkının esası *emektir*¹¹. İnsanın tabii mülkiyetini ise, kendi vücudu ve uzuvları ve bunlar vasıtasıyla meydana getirdiği eserler teşkil eder¹². Şöyle ki —tabiat halinde bile— “bir *tabii hukuk*, her insanın nefsini ve vücudunu muhafazaya ve bu suretle fitri ve asli mülkiyetine, mâtuf bir hakkı vardır. Çünkü vücut ve uzuvlar insanın fitri mülkiyetidir. Fakat bu mülkiyete bir başkası daha katılmaktadır: İnsanın, uzuvlarıyla meydana getirdiği veya çalışarak elde ettiği şeyler üzerindeki mülkiyet!¹³.”

John Locke, bu fikri şu şekilde izah etmektedir¹⁴:

Her ne kadar arz ve insana nazaran dûn olan bütün mahlûklar, beşeriyete müştereken¹⁵ ait olmakla beraber, her insanın bizzat kendi şahsı üzerinde de bir *mülkiyet* hakkı vardır; bu hak ise sadece ve sadece kendisine aittir. Binnetice vücudu ile yaptığı “çalışma = emek (labour)”

8) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 24

9) Ahdi Atik, Mezamir, CXV inci mezmur, 16 ncı cümle: “Göklerin göğü Rabbindir, amma o zemini beni Âdeme verdi.

10) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 24

11) Prof. Muvaffak Akbay, Umumi Âmme Hukuku Dersleri, Ankara, 1951, s. 29

12) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943, s. 197

13) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943.

14) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 26

15) Félicien Challaye, (Çeviren: Turgut Aytuğ) Mülkiyetin Tarihi, s. 74

ve ellerinin vücuda getirdiği “eser” tamamen onundur. Böylece, şayet bir insan, herhangi birşeyi tabiatın yaratmış olduğu vaziyetten ayıracak olursa, o şeye kendi emeğini ilâve etmiş, ona kendisinden de birşeyler katmış olacağından, o şey onun mülkiyetine girer. Birşey, tabiatın kendisini yaratmış olduğu durumdan o insan tarafından çıkarıldığı takdirde, bu iş için sarfedilen emek, artık diğer insanların bu şey üzerinde müştereken haiz oldukları hakkı ortadan kaldıır. Zira “emek”, “emek sarfeden” in en münakaşa götürmez mülküdür; ve ondan başka hiç kimsenin onun emeğinin semerelerini toplamak hakkı yoktur; ancak aynı evsafdaki müşterek mallardan başkaları için de kâfi miktarda olmalıdır.”

“Pınarda kaynıyan su, herkesin olduğu halde, kimse testideki suyun onu doldurmuş olana ait olduğundan şüphe etmez. Çünkü testiye dolduran şahsın emeği, o suyu artık, herkese müştereken ait bulunduğu tabiatın ellerinden ayırmıştır ve böylece ona sahip olmuştur¹⁶.”

Mülkiyetin iktisabı

John Locke’un, mülkiyetin iktisabında hareket noktası olarak emeği almış olduğu, böylece izah edilmiş bulunmaktadır. Bundan sonraki izahlar, *menkul şeyler* ile *gayri menkul şeyler* üzerinde mülkiyetin nasıl iktisap edileceği meselelerine ait bulunmaktadır.

Menkul mülkiyeti

John Locke’a göre, dünyayı insanlara müştereken vermiş olan Tanrı, bunun en münasip ve en istifadeli bir şekilde kullanılmasını temin zımında onları akıl ile de mücehhez kılmıştır¹⁷. “Yeryüzü ve ihtiva ettiği herşey, insanlara varlıklarını idameye yardım ve rahatlarını temin etmek maksadı ile verilmiştir. Yeryüzünün tabii olarak hasıl ettiği bütün *semereler* ve beslediği bütün hayvanlar, beşeriyete müştereken aittir. Zira bunlar tabiatın spontane mahsulleridir. —Tabiat halindeki bu şekilleriyle— bu şeyler üzerinde hiç kimsenin münhasır ve hususi bir mülkiyet hakkı yoktur. Bununla beraber, insanların kullanmalarına tahsis edilmiş olduklarından, bir kimsenin bunları kullanmadan, onlara temellük edebilmesi için muhakkak surette bir çarenin bulunması lâzımdır.

16) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 28

17) John Locke, Of Civil Government, London, Book II, Chapter V, § 25

Meselâ; çit nedir bilmiyen ve toprağa hâlâ müştereken sahip bulunan vahşi Hintliyi besliyen, meyva veya karaca eti onun olmalıdır...”

“Bir meşe ağacının dibinden topladığı palamutlarla veya ormandaki ağaçlardan kopardığı elmalarla beslenen kimsenin, şüphesiz bu şeylerin mâliki olduğunu” söyleyen Locke¹⁸, “bu yiyecek maddelerinin ona ait olduğunu kimse inkâr edemez. Şu halde soruyorum” diyor. “Bunlar ne zamandan itibaren onun olmuşa başlamışlardır? Hazmettiği zaman mı? Yediği an mı? Veya pişirmeğe başladığı andan mı? Yahut bunları eve getirdiğinden itibaren mi? Yoksa topladığı andan beri mi? Âşikârdır ki, ilk toplama fiili onu bunlara sahip kılamazsa, başka hiçbir şey, bunları onun kılamaz. Bu hususta sarfettiği emektir ki, bu topladığı şeylerle müşterek şeyler arasında bir fark yaratır. Şöyleki, bu emek, her şeyin müşterek anası olana Tabiatın hâsıl ettiği şeye bir şey ilâve ettiğinden, bunlar artık onun hususi mülkiyetine girer. Bu kimsenin böylece mâliki olduğu bu meşe palamutlarında veya elmalarda, —bunların onun olması için bütün nevi beşerin rızasını almamıştır diye— bir hakkı olmadığını kim iddia edebilir? Herkese müştereken ait olan bir şeye, bu şekilde tesahüp etti diye, kim bu kimseyi hırsızlıkla ittiham edebilir? Şayet böyle bir rıza, gerekli olsaydı, Tann’ın vermiş bulunduğu bolluğa rağmen, insan açlıktan ölürdü”... Böylece “atımın yediği ot, ... çıkarttığım maden... hiç kimsenin feragat veya rızasına hacet olmaksızın benim mülküm olur. Benim bizzat kendi emeğimdir ki onları müşterek şeyler durumundan çıkarmış ve böylece onlar üzerinde benim mülkiyetimi tesis etmiştir¹⁹.”

John Locke bundan sonra²⁰, mülkiyet hakkını tanzim için birçok pozitif kanunlar yapmış, medenî addedilen milletlerde bile, mülkiyetin menşei hakkındaki bu ilk tabiat kanununun rolünü hâlâ muhafaza etmekte olduğunu söylemekte ve bu ifkrini teyid zımında, hâlâ müşterek olan Okyanuslarda bir kimsenin avladığı balığın, onu yakalamak zahmetine katlanana ait olduğunu söylemektedir. Onun fikrince uzaklarda misâl aramaya ihtiyaç yoktur. Filânca kimsenin avladığı tavşan, av boyunca onu takip eden bu kimsenindir; zira, yabancı tavşan, hâlâ herkese “müş-

18) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 27

19) John Locke, Of Civil Government, London, 1940, Book II, Chapter V, § 27

20) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 29

terek” bulunan bir şeydir. Hiç kimsenin de mülkiyetinde bulunmadığına göre, kendisini avlamak zımında bu kadar fazla emek sarfetmiş bulunan kimsenin olur.

Arazi, (gayrimenkul) mülkiyeti

Locke’a göre, gayrimenkul mülkiyetini iktisap için de aşağı yukarı aynı kaide cari olup, herkese müştereken ait bulunan topraklardan ne kadar fazlasını işliyebilirse o kadana sahip olur. Zira tabiat, yaşayabilmek için çalışma mecburiyetini tahmil ettiğinden; insanlara, *ipso facto* emekleriyle değerlendirdikleri şeyler üzerinde mülkiyet hakkını kabul etmiş demektir²¹. Locke’a göre “mülkiyetin başlıca konusunu artık, arzin meyvaları ve üzerinde yaşayan hayvanlar değil, fakat *bizzat arz* teşkil etmektedir... Toprak mülkiyetinin iktisabında dahi aynı kaide caridir, denilebilir. Bir insanın işliyebildiği, ekebildiği, ve mahsulünü kullanabildiği kadar toprak, kendisinin mülkü olur. Tâbir caizse, çalışması ile o toprağı bir çitle çevirir ve onu müşterek topraklardan ayırır²².

“Tanrı ve akıl, insanlar toprağına hükmetmesini, hayatlarını daha iyi bir hale getirmek zımında toprağı değerlendirmelerini, ona kendi şahsî damgalarını vurmalarını; emekleri ile teçhiz etmelerini emretmiştir²³.” Böylece, Tanrının bu emrine itaat suretiyle kim bir toprak parçasını işler, eker ve bu suretle ona kendisinden birşey ilâve ederse, o toprak parçası kendisinin olur.

John Locke, Tanrının dünyayı çalışkan ve akıllı insana hizmet etsin diye vermiş bulunduğunu, yoksa nifakçıların ve kavgacıların kaprisi için vermemiş bulunduğunu söyledikten sonra, hiç kimsenin, işlenecek toprak miktarı, işgal edilmiş topraktan az olmadıkça şikâyette bulunması için bir sebep olmadığını sözlerine ilâve etmektedir²⁴.

Mülkiyetin şumulünün tayini

Locke, mülkiyet hakkını genel olarak iki şekilde tahdide tâbi tut-

21) Prof. Muvaffak Akbay, *Umumi Âmme Hukuku Dersleri*, Ankara, 1951, s. 30

22) John Locke, *Of Civil Government*, London 1940, Book II, Chapter V, § 31

23) John Locke, *Of Civil Government*, London 1940, Book II, Chapter V, § 31

24) John Locke, *Of Civil Government*, London 1940, Book II, Chapter V, § 33

maktadır. Kendisine nazaran emek sarfı suretiyle bir şeyin mülkiyetini elde edebilmek için şu iki şartın mevcut olması lâzımdır:

1 — Aynı şeyden ve onun kadar iyi olanından başkaları için de mevcut bulunmalıdır.

2 — O şeyden ihtiyaçtan fazla almamış olmak icap eder²⁵, yani: istihlâk kapasitesi ile tahdit edilmiştir²⁶.

Toprak üzerindeki mülkiyete gelince, ferdin toprak üzerinde haiz bulunduğu tabii hakkın şümülünü, bu topraktan işliyebildiği kısmın hududu tâyin eder²⁷. Şöyleki, bir insan ne kadar *arpent*²⁸ toprak sürebilir, ekebilir ve hasat edebilirse, bu topraktan semerelerini istihlâk edebildiği miktarına sahip olur²⁹.

Bu şekilde prensipleri tesbit ettikten sonra teferruatlı bir şekilde izahını bizzat John Locke'dan görelim³⁰:

“Şayet yerin hâsıl ettiği palamutları ve diğer semereleri toplamak bunlar üzerinde bir hak tesis ederse, bu takdirde herkes istediği kadar tophyabilecektir, şeklinde bir itiraz dermeyan edilebilir. Ancak buna vereceğim cevap (hayır!) dır. Zira, bu şekilde bize mülkiyet hakkını bahşeden aynı Tabiat kanunu, bu hakkın hudutlarını da tâyin etmiştir. (Tanrı, bize her şeyden bol bol vermiştir)... Fakat Tanrı bize bunu hangi ölçüde vermiştir? (İstifade etmek için). Şöyleki: bir kimse, bir malın, —lüzumundan fazlasına kaçmaksızın— istifade ile kullanabileceği kadanna, *emek sarfetmek suretiyle*, sahip olur. Bu suretle bu hududun dışında kalan herşey, başkalarının hissesini teşkil eder. Zira Tanrı, hiçbir şeyi, insanlar tarafından lüzumundan fazla kullanılmı ve tahrip edilmiş diye yaratmamıştır. Zaten ezelden beri, dünyada mevcut tabii kaynakların bolluğu ve bunları istihlâk edenlerin azlığı düşünülecek olursa, ve bir insanın sırf kendi gayret ve emeği ile —başkalarının zararına—

25) Prof. Muvaffak Akbay, Umumi Âmme Hukuku Dersleri, Ankara, 1951, s. 30

26) J. - J. Chevallier, Les grandes oeuvres politiques, 2 e éd. Paris 1950, s. 91

27) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1943, s. 198

28) Eski bir arazi ölçüsü = 1 1/4 acre.

29) J. - J. Chevallier, Les grandes oeuvres politiques, 2e, ed. Paris 1950, s. 91

30) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 30

bu kaynaklardan ne kadar az bir kısmını kullanabileceği ve ele geçirebileceği mülâhaza edilecek olursa, —akıl nefse neyin faydalı olabileceği hususunda koyduğu hudutlar dahilinde kaldıktan sonra— bu şekilde temellük edilen mallar hakkında hemen hiçbir nizaya mahal kalmıyacağı âşikâr bir surette ortaya çıkar.”

“Tabiat, böylelikle *mülkiyetin hududunu*; insanların emeği ve hayatı ihtiyaçların tatmini ile mütenasip olmak üzere gayet iyi tesbit etmiştir. Hiçbir insanın emeği, herşeyi değerlendirmeye, veya temellük etmeye müsait olmadığı gibi, ancak az bir kısmını zevke istihlâk edebilir; bu böyle olunca herhangi bir kimse için, bir diğèrinin hakkına tecavüz etmek veya komşusunun zararına bir mülk edinmek imkânsız olmaktadır³¹...”

John Locke'un fikrinde, mülkiyetinin hududunun tâyini hakkındaki ölçü, —dünya ne kadar dolu olursa olsun—, hiç kimseye bir zarar vermeksizin kabul edilebilir. Fîlhakika dünyanın ilk defa Âdem veya Nuh'un çocukları tarafından iskân edildiği zamankine benzer bir fert, veya aile farzedelim: bu fert veya aile, Amerika'nın iç kısımların boş bir yere yerleşsin. Bu takdirde görürüz ki, verdiğimiz hudutlar dahilinde, vaz-ı yed edebileceği şeyler pek çok olmayacaktır. Ve nev-i beşerin, dünyanın her tarafına yayılmış olmasına ve nüfusun başlangıçtaki az miktarı sonsuz derecede aşmasına rağmen, bugün bile, beşeriyetin geri kalan kısmına bu yüzden bir zarar gelmeyecektir ve hiç kimse bundan şikâyet edemeyeceği gibi, bundan kendisini zarardide de addetmeyecektir. John Locke, bundan başka, diyor, üzerinde emek sarfedilmemiş toprak parçasının değeri o kadar azdır ki, hattâ İspanya'da bir kimsenin hiçbir hakkı bulunmadığı bir toprağı, endişe duymaksızın sürebildiğini, ekebildiğini ve mahsulünü toplayabildiğini işitmiş bulunuyorum. Hattâ, böyle bir durum karşısında, o havalide oturanlar, bilâkis kendilerini, terk edilmiş bir toprağı işlemek suretiyle ihtiyaçlarını karşılayacak zahire miktarını arttırmış bulunan kimseye karşı minnettar hiss ediyorlar³².... Locke, herkesin işliyebileceği kadar toprağı sahip olması kaidesinin, hiç kimseyi mutazarır etmeden, bugün dahi muhafaza edilebileceği fikrindedir. Bunu teyiden de yeryüzünde nüfusun iki misline yetecek kadar toprak olduğunu ileri sürmektedir³³.

31) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 35

32) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 36

33) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 36

Mülkiyetin ziyat

Von Aster, John Locke'un bu husustaki fikrini veciz bir şekilde hülâsa etmiş bulunmaktadır: "Ferdin toprak üzerindeki tabii hakkının hududunu, bu toprak üzerinde işliyebildiği kısmın hududu tâyin" ettiği ne göre, "işlemediği kısım üzerinde fert, mülkiyet hakkını kaybeder. Bu işlenmemiş kısım, ferdin elinden alabilmek için cemiyet bir hakka sahiptir." Şöyleki: "İnsan mülkiyet hakkını ancak, saye yani sây uğrunda istifadeye tahsis etmediği, bilâkis yüzüstü bıraktığı takdirde kaybeder."

Mülkiyetin miras yolu ile intikali

Tabii mülkiyetin miras yolu ile intikalinin doğruluğunda şüphe edilemez³⁴. Zaten insanın en tabii hasletlerinden birisi, kendisinden sonra gelenleri düşünmesidir. Zira "insan sarfettiği emeğin evlât ve ahfadına bir faydası dokunacağını bilirse, daha iyi çalışır³⁵. Şu halde insanın haiz olduğu mülkiyeti çocuklarına miras olarak bırakabilmesi gayet tabiidir. Ancak, tevarüs eden kimsenin bu mülkiyeti muhafaza edebilmesi, toprağı işlemekte devam etmesi şartına bağlıdır. Aksi takdirde, kendi haline bırakılmış olan toprak, âmme emlâkine dahil olur ve başkalarının bu toprağı bilfiil işliyerek ihraz etmeleri imkân dahiline girer³⁶.

Netice ve tenkit

John Locke'un fikirleri derli toplu arzedilecek olursa³⁸:

a — İnsanın emeğinin neticesi olan şeyler üzerinde tabii bir hakkı olduğu,

b — İnsana toprağın bir kısmına sahip olmak hususunda bir tabii hakkı bulunduğu ve bu hakkın neticesi olarak, bizzat sürüp ektiği toprak üzerinde de bir tabii hakka sahip olduğu,

c — Üzerinde emek sarfederek işlemekte olduğu arazi parçasını, kimsenin onun elinden alamıyacağı,

34) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1943, s. 198

35) Hırş, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Ankara, 1949, s. 277

36) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943, s. 198 - 199.

37) Hırş, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Ankara 1949, s. 277

38) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1943, s. 198 - 199

d — Ferdin toprak üzerindeki mülkiyetinin şumulünü, işliyebildiği ve mahsullerini istihlâk edebildiği kısım tâyin ettiğine göre, üzerinde bir emek sarfederek işliyemediği kısım üzerindeki mülkiyetini kaybedeceği ve binnetice başkalarının bu işlenmemiş arazi parçasını ihraz edebileceği,

e — Mülkiyetin, mirasçılara —işlemek şartıyla— intikal edeceği, aksi takdirde işliyemedikleri kısım üzerindeki haklarını kaybedecekleri,

Görülür.

Mülkiyet hakkındaki fikirlerini bu şekilde hülâsa edebileceğimiz John Locke'un "Of Civil Government" adlı eserindeki fikirleri, 18 inci asır İngiliz ve Fransız felsefesine oldukça kuvvetli tesirler icra etmiş olup, Fransa'ya bilhassa Voltaire ve Montesquieu vasıtasıyla intikal etmiştir³⁹.

John Locke'un mülkiyet hakkındaki fikirlerinin bilhassa büyük tesiri olmuştur. Mademki hususî mülkiyet, devletin icat ettiği, (yarattığı) bir şey değildir⁴⁰, o halde, mülkiyete taallük eden vergilerin, —cemiyyetin kendisine haklarını koruma vazifesini verdiği— parlamento tarafından tasdik ve tasvip edilmeleri gerekir⁴¹, denmiştir.

Bundan başka, ferdin arazisinden işliyemediği kısım üzerindeki mülkiyet hakkını kaybedeceği, ve cemiyyetin diğer üyelerinin bu kısmı işlemek suretiyle onun elinden alabileceği hakkındaki fikri, Fransız İhtilâlinde büyük tesirler icra etmiş ve asılzadelerin —meselâ kendilerine sırf av malikânesi vazifesini gören— işlenmemiş arazisi, buna istinaden ellerinden alınmıştır⁴².

Emek nazariyesinin bizde de hissesi olmuş, Toprak Kanununun hazırlanmasında tesiri büyük olmuştur⁴³.

39) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1943, s. 199

40) "Hobbes mülkiyet hakkını, medenî cemiyet kurulduktan sonra hükümdar tarafından verilmiş ve onun tarafından istediği zaman geri alınabilecek bir hak addediyordu."

Prof. Nihat Erim, Âmme Hukuku Dersleri, Ankara 1942, s. 144

41) G. Mosca, Histoire des doctrines politiques, Paris 1936, s. 198

42) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul, 1943, s. 198

43) Hırş, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Ankara 1949, s. 277

Ancak, bu nazariyenin çürük tarafları da yok değildir. John Locke'un teorisi, ekilip işlenebilecek topraklar, gayri mahdut olsaydı, bu takdirde doğru addedilebilirdi. Çünkü bu takdirde toprak tahsisi mümkün olabilirdi. Fakat medenî memleketlerde toprak miktarı pek mahdut olması hasebiyle, araziyi ilk defa işgal etmiş bulunanların, diğerlerine engel teşkil edeceği âşikârdır⁴⁴. Zaten, herkese aynı cins topraktan kalması şart koşulacak olursa, fiiliyatta hiç kimsenin arazi sahibi olmaması lâzım gelirdi⁴⁵. Filhakika, bizzat John Locke da bu durumu farketmiş olup meşhur eserinde bu hususta hülâsaten şu şekilde fikir beyan etmektedir⁴⁶: İngiltere gibi muazzam bir halk kitlesinin bulunduğu memleketlerde bir kimsenin arazinin her hangi bir parçasını —müşterek zilyetlerin rızası olmaksızın— temellük edemeyeceği doğrudur... Ancak dünyanın ilk zamanlarında ve ilk iskân sıralarında durum tamamen başkaydı ve insanların tâbi buldukları kanun, temellüğe daha ziyade müsaitti. Tanrının emri ve bizzat kendi ihtiyaçları, insanı çalışmaya, (emek sarfetmeğe) icbar ediyordu. Emegi ise onun mülkiyet hakkını yaratıyordu...

Mülkiyetin bu şekilde izahının, bugünkü durum bakımından değilse bile, cemiyet hayatından evvelki tabii hal için mâkul bir izah tarzı olarak kabul edilebileceği fikrinde bulunanlar vardır. J.-J. Chevallier'nin fikrinde paranın icadı, kapitalist yığılaşmaya imkân vermesi hasebiyle eskisinden tamamen farklı bir durum yaratmıştır⁴⁷. Bu bakımdan, bu nazariyenin asıl önemli olan ciheti, mülkiyetin bir emek mahsulü addedilmesi ve bu hakkın cemiyete ve kanuna takaddüm etmesi keyfiyetidir⁴⁸.

Ancak, Leroux ve Kant gibi mütefekkirler, John Locke'un bu fikirlerini muayyen hususlarda reddetmektedirler: *Kant*, —toprak mülkiyetinin, sahihsiz bir toprağa ilk defa vaziülyed olmakla kazanılan bir hak olması, bu şekilde kazanılmış bulunan hakkın bütün diğer haklar gibi hukuk tarafından himaye edilmesi fikrine istinaden— mülkiyeti mutlak bir hak olarak telâkki etmekte ve bundan, bu hakkın himayesinin za-

44) G. Mosca, Histoire des doctrines politiques, Paris 1936, s. 198.

45) Prof. Muvaffak Akbay, Umumi Âmme Hukuku Dersleri, Ankara 1951, s. 1951.

46) John Locke, Of Civil Government, London 1940, Book II, Chapter V, § 34.

47) J.-J. Chevallier, Les grandes oeuvres politiques, 2 e éd., Paris 1950, s. 91.

48) Prof. Muvaffak Akbay, Umumi Âmme Hükuku Dersleri, Ankara 1951.

rurî olduğu neticesini çıkarmakta olduğundan Locke'un işlenmemiş toprak üzerindeki mülkiyetin kaybolacağı telâkkisini bertaraf etmiş bulunmaktadır⁴⁹. *Pierre Leroux*⁵⁰ da Locke gibi düşünenleri, yani mülkiyetin yegâne kaynağının, ferdin çalışması (emeği) olduğu fikrini müdafaa edenleri tenkid etmektedir. Leroux'ya göre, servetin meydana gelişi kısmen ferdin şahsî gayretlerine bağlı olmakla beraber, kısmen de ferde çalışmak imkânını bahşeden içtimâî organizasyona bağlıdır⁵¹. Bu sebeple mülkiyetin esasını sadece ferdin emeğinde aramak yanlış olur.

49) Von Aster, Hukuk Felsefesi Dersleri, İstanbul 1943, s. 208

50) "Pierre Leroux, 1830'dan 1848'e kadar devam eden devrenin en göze çarpan sosyalist yazarıdır. Ailesinin fakir oluşu, kendisini tahsilini terketmek zorunda bırakmış ve matbaacılık mesleğine intisap etmişti... 1830'da, sonra Saint - Simonisme'e sülûk etmiş ve tesis etmiş olduğu Le Globe adlı gazeteyi Bazard'ın emrine tahsis etmişti. 1832'de Bazard ile Enfantin arasında ayrılık baş gösterince Saint - Simonisme'i terketmiş, fakat içtimâî meseleler hakkında yazmağa devam etmişti... Sistemi aynı zamanda *théosophique*, sosyal ve politiktir... Leroux'nun **sosyalizm** kelimesini ilk defa kullanan kimse olması büyük bir ihtimal dahilindedir" G. Mosca, *Histoire des doctrines politiques*, Paris 1936, s. 245

51) G. Mosca, *Histoires des doctrines politiques*, Paris 1936, s. 245